

ELS FULLS DE LLIBRETA D'EN RAMON MONTRAGULL. 1897-1914

Josep Santesmases i Ollé

INTRODUCCIÓ

La història es construeix, sobretot, a partir de les fonts escrites que els nostres avantpassats ens han deixat. De la documentació conservada en trobem de moltes menes: la que han generat les diverses administracions i governs, la de la justícia, la notarial, la parroquial i de l'església, la premsa, la d'associacions i societats, la familiar, etc. etc. Una font documental interessant —encara que escassa— la conformen els dietaris que algunes persones han escrit en un període o al llarg de la seva vida. És una documentació que ens reflecteix el dia a dia, tan familiar, com del context geogràfic i social on es mogueren els redactors dels dietaris.¹

¹ En posarem alguns exemples. Un de clàssic seria el *Calaix de Sastre* del Baró de Maldà que va viure entre el 1746 i el 1819. El seu dietari escrit durant 46 anys ens relata la vida a Barcelona des de la perspectiva d'un personatge de les classes nobles. Un altre exemple seria el *Diari* de Joan Guàrdia, pagès del poble de l'Esquirol (1604-1673, el qual visqué un període conflictiu. Dos exemples més propers serien *La llibreta d'en Xaconín*, soldat realista d'Albinyana, on en una mena de versos explica les seves peripècies durant els alçaments del trienni liberal (1820-1823) incorporat a les files de la partida d'en Joan Romagosa, capítost fill de la Bisbal del Penedès. L'altre, també del Penedès, seria el dietari d'Isidre Mata del Racó propietari pagès de Subirats que l'escrigué de l'any 1765 fins al 1825.

BIBLIOGRAFIA DELS EXEMPLES ESMENTATS:

· RAFAEL D'AMAT I DE CORTADA, BARÓ DE MALDÀ: *Calaix de Sastre* (volum primer: 1769-1791) Selecció i edició a cura de Ramon Boixareu. Barcelona, 1987.

· ANTONI PLADEVALL I FONT & ANTONI SIMON I TARRÉS: *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII. Segons el "Diari" de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol, i altres testimonis d'Osona*. Barcelona, 1986.

El petit treball que presentem a continuació no és l'estudi de cap dietari important: es tracta simplement de 8 pàgines de llibreta escrites per Ramon Montragull Ferré des de l'any 1897 fins al 1914. Es tracta d'un petit resum anual que pot anar de dues ratlles a gairebé una pàgina segons l'any. En aquestes pàgines ens donarà notícies del clima, de les collites i de l'agricultura; ens parlarà de la seva família, sobretot fent referència a morts, naixements i casaments; ens farà partícips de la misèria i de les malalties de l'època; sabrem algunes notícies de Vila-rodona, i també —per què no?— d'internacionals.

Ramon Montragull era pagès i forner i l'any 1901, als 24 anys, es va casar amb Francesca Oliva Galofré, modista, també de 24 anys. Van tenir, com veurem, cinc fills: dues noies i tres xicots.²

El text està escrit en castellà, amb moltes faltes, sense puntuació i amb algunes "catalanades". Abans de transcriure el text d'aquesta llibreta farem una petita introducció interpretativa per temes. La transcripció la farem bastant fidel a la mala ortografia i sintaxi. Només introduïrem accents, puntuació i posarem o traurem majúscules per fer-lo més entenedor. Per exemple substituïrem moltes "y" per un punt. Algunes paraules de difícil comprensió les escriurem a continuació correctament, en castellà o en català, en cursiva i entre parèntesi.

LA CLIMATOLOGIA

Ramon Montragull fa moltes referències relatives al clima, sobretot a la pluja o a la secada. En elles s'hi endevina la relació amb les collites. Ens trobem, doncs, amb l'observació del pagès. En el poc domini del castellà que se li entreveu, fa servir l'expressió "*estensión de agua*" per aiguat, i la de "*isteria de agua*" per secada. Malgrat només ens doni notícies climatològiques d'uns pocs anys, podem veure com, en aquest país, el pas d'un temps de secada a un aiguat és cosa freqüent i cíclica. Ens parla d'aiguats o pluges importants: el mes de gener de 1898; el 7 de juliol de 1900 a la part de les Espalamoses —el torrent de les Pinatelles baixà molt fort—; el 22 de setembre de 1901 —baixa una gran riuada—; i finalment l'agost de 1907 parla d'inundacions a Màlaga, Manresa i Tortosa. Per altra part esmenta períodes de secada: l'any 1900 —diu que en alguns llocs no hi havia ni aigua per beure—; des del 24 d'abril del 1904 fins al 22 de gener de 1905 no va ploure; i el 1906 deia que feia tres anys que no plovia, tan sols alguna borrasca. Un altre fet climatològic que esmenta i que surt de la normalitat és una gran nevada del 30 de gener de 1902 que va provocar que no poguessin sortir —suposem que al tros— durant 11 dies.

· RAMON ARNABAT, MANUEL BOFARULL I JOAN ANTON VENTURA (Transcripció i notes a cura de): *La llibreta d'en Xaconín*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1993.

· Edició a cura de JOSEP COLOMÉ; transcripció de RAIMON SOLER: *Els móns d'Isidre Mata del Racó. Notes d'un propietari pagès al Penedès de la fi de l'Antic Règim*. Sant Sadurní d'Anoia, 1997.

² Informació facilitada per M. Teresa Montragull i Colet, la seva néta, la qual ens ha facilitat els fulls de llibreta per poder-ne fer el present treball.

□ Ramon Montragull Ferré i la seva muller Francesca Oliva Galofré

L'AGRICULTURA. LES COLLITES

L'inici d'aquesta llibreta coincideix amb el període durant el qual la fil-loxera³ provocava la mort de les vinyes vila-rodonines. L'any 1897, l'anotació de Ramon Monragull és ben clara: "*Principio de perderse las viñas...*" Els anys següents presenten un balanç força negatiu. El 1898 bona collita de blat però poca de raïm. El 1899 i el 1900 collita regular de blat i molt poca de raïm. L'any següent hi va haver una bona collita de blat però també molt poca verema i a més a més el vi anà molt barat. El 1902 poca collita —suposem de raïm— però a bon preu, i bona de blat. Els anys 1905-1907 no es presentaren gaire bons. L'any 1905 fa referència als ceps americans que no s'havien pogut treure de les hortes a causa de la sequera. L'any 1908, per primera vegada ens diu que la collita del vi ha estat bona: senyal evident que les noves vinyes plantades amb ceps americans començaven a donar fruit. Tot i amb això, el preu del vi anava molt baix.

MALALTIES I MISÈRIA

La verola, declarada eradicada, l'any 1979 per la OMS, era una malaltia freqüent en el període de finals del XIX, principi del XX. Així ho trobem reflectit els anys 1898 i 1901: "...también mucha berola."

La fil-loxera va provocar la mort de les vinyes i conseqüentment dificultats econòmiques per a bona part de la pagesia d'aquestes terres. De resultes d'aquesta situació s'inverteix la corba demogràfica vila-rodonina, fins aleshores ascendent. Hem sentit explicar exemples de penúria, per exemple: l'arengada partida per tres com a tall d'un àpat. El fulls de Ramon Monragull tenen la virtut de plasmar en lletra la situació: "...mucha miseria en muchas casas..." Ho escriu l'any 1897, el 1901 i el 1906. L'any 1901 també diu que hi ha moltes cases sense pa.

NOTÍCIES LOCALS

En dona algunes. L'any 1901 explica com les eleccions municipals van ser molt renyides. L'alcalde elegit va ser Pere Tudó Ferré. Ampliem la informació: les eleccions a regidors van ser convocades per al 10 de novembre i la presa de possessió fou el dia 1 de gener del 1902.⁴ Pere Tudó ja era alcalde des del 1899. El corresponsal vila-rodoní a "El Progreso Vallense" en un article que s'iniciava amb l'expressiva frase "*¡ Todo por y para los carlistas!*" informava que cap més formació política s'havia presentat a les eleccions, per tant, els cinc regidors elegits eren carlistes. L'abstenció, però, fou contundent: per cada vot més de dues abstencions.⁵

³ L'any 1892 es van començar a veure clapes de ceps amb la fil-loxera, però l'any 1895 encara s'esperava una bona collita a les vinyes no infectades per la plaga.

⁴ AMV. Actes municipals del dies 27.10.1901 i 1.1.1902. L'elecció de l'alcalde la feien els regidors. Pere Tudó va obtenir 8 vots. L'altre fou en blanc.

⁵ *El Progreso Vallense*, 17.11.1901. Els regidors elegits foren els següents: Josep Calaf Garriga, 14

La creu "del Genilles", on fou mort Anton Oliva i Salvany l'1 de març de 1909

Aquest mateix any explica que es comença el nou edifici de la Societat. Un any, certament difícil per emprendre una obra de tanta envergadura.

Una altra notícia de l'any 1901, de difícil treure'n l'entrellat, tant per les confuses expressions com ara *contracción* i *carrera*, com per l'escadussera informació que en dona, és la possible competència en el transport. Sembla que cap a Valls hi hauria competència entre el Banac i el *Muchuelo*⁶ (Musoles), i a la de Tarragona entre aquest i el Genilles.

L'any 1909 ens relata una tràgica notícia: l'assassinat d'Anton Oliva Salvany ("l'Anton Genilles"), pagès de Vila-rodona, a mans del "*carlí Met*", per un tret d'escopeta al terme

vots; Josep Vallvé Vidal, 7 vots; Jaume Benet Galofré, 72 vots; Pere Grogués Vallvey, 68 vots, i Josep Montserrat Porta, 4 vots. Tots es consideraven carlistes menys Pere Grogués que es definia com a carlo-socialista.

⁶ Segurament es refereix a qui feia el servei de tartanes esmentat a la premsa de Valls els anys 1897, 1900 i 1903 com a Pere Recasens (Musolas), Peret Musolas o Pedro Musolas.

d'Aiguamúrcia, prop del mas d'en Palau.⁷ Això succeí el dia 1 de març. A l'indret de la seva mort s'hi conserva una creu de ferro —la creu del Genilles— on amb dificultat per causa del rovell s'hi pot llegir: “Aquí fou mort Anton Oliva y Salvany lo dia 1 de març de 1909”. Aquest lloc era conegut com “el Paradet”.⁸ Anton Oliva Salvany, de 43 anys, estava casat amb Teresa Casabona Segalà.⁹ Va ser enterrat al cementiri de Santes Creus.

ALTRES NOTÍCIES GENERALS: LES GUERRES

Ramon Montragull deixa constància, a la seva llibreta, de les guerres del moment. Els anys 1901-1902 anota la guerra dels bòers contra els britànics a Àfrica del Sud. L'any 1901, a la seva manera, apunta la revolta dels bòxers a la Xina contra els estrangers, succeïda l'any anterior, quan aquests entraren a Pequín i assetjaren les legacions estrangeres, assassinant l'ambaixador alemany i altres diplomàtics. L'any 1904 fa referència al conflicte de Manxúria, territori xinès que es disputaven Rússia i Japó. L'any 1910 esmenta la guerra anomenada del Rif, al Marroc, on el juliol del 1909 les tropes espanyoles van sofrir una important derrota. Recordem que l'oposició popular a l'enviament de tropes al Marroc desencadenà la Setmana Tràgica a Barcelona. Finalment l'any 1914 fa l'última anotació en aquests fulls de llibreta parlant de la guerra europea que s'acabava d'iniciar.

L'any 1901 fa una reflexió, o més ben dit, una constatació: Espanya, com sempre, ple de frares i de monges.

LA FAMÍLIA

Ramon Montragull fa referències a aquells esdeveniments familiars més significatius. Podríem dir que només tenen un interès anecdòtic per als seus descendents. Tanmateix aquestes anotacions, referides sobretot a morts, casaments i naixements ens donen coneixement de com es vivia i es moria fa una centúria. Per exemple l'any 1901 ens explica el casament seu i el de la seva germana: tots dos van anar a passar la nit de nuvis a Reus. En el seu cas indica que van fer “*buenas bodas*”. Quant a les morts veiem com el 1903 mor el seu sogre i el 1904 el seu pare i un cosí. El 1909 ho fa la sogra d'un atac de feridura. Cap d'ells va envellir. Veiem també el naixement dels seus cinc fills: Antònia (1903), Josep (1904), Francesc (1908), Joan (1910) i Teresa (1914). D'aquesta manera observem un fet usual aleshores

⁷ Segons ens han explicat Anton Oliva era també corredor de vi i aquell dia va anar al mas d'en Palau. Pel camí es trobà el “Met” que portava un tros de terra per aquells indrets, amb el qual hi tenia males relacions. Es discutiren i fins i tot s'agafaren. De tornada l'amo del mas d'en Palau li va recomanar passar per un altre camí. Anton Oliva no va fer cas del consell. Mentrestant “el Met” havia anat a casa a buscar l'escopeta a la Vila. Va esperar l'Anton “Genilles” i li va fer la feina.

⁸ Arxiu del jutjat d'Aiguamúrcia. Vol 10. Pàg. 194.

⁹ Tenien sis fills: Maria, Anton, Josep, Josepa, Francesca i Pau. Arxiu del jutjat d'Aiguamúrcia. Vol 10. Pàg. 194.

com era una natalitat alta, més si la comparem amb l'actual. Després del naixement del fill Josep, el nen agafa febre fins arribar als 40 graus. El pare anota: "...duró 8 dias pero todo se salvó.". S'entreu la possibilitat del contrari: que no s'hagués salvat. El petit Josep, al cap de deu dies de néixer és donat a dida al mas de cal Guatllo: la dida es deia Antònia. Per tant el nen passarà els primers mesos de vida a la masia: "...se lo llevó la dida en la masia."

ELS FULLS MANUSCRITS

El año 1897

Principio de perderse las viñas al terma de Vilarodona. Tambien aydo [*ha habido*] mucha miseria en muchas casas.

Año 1898

En el mes de Enero una gran estension de agua [*un aiguat*]. Tambien mucha barola [*verola*] y 23 casamientos y buena cosecha de trigo; de uvas muy poca. Murió la avia "Pistola".

Año 1899

Mucha isteria de agua [*molta secada*]. Cosecha de trigo ni buena ni mala, de uvas muy pequeñita.

Año 1900

También mucha isteria de agua que algunos puntos no abia [*habia*] ni agua ni para beber. En el mes de Julio, día 7, una gran estencion de agua a la bande las Esplamosas. El torrente de la Pinatella no lo abian visto tan alto ningun nado [*nacido*]. De trigo ni buena ni mala; de uvas pequeñisima.

Año 1901

También mucha cosecha de trigo pero mucha necesidad de dinero. Pero las aguas cayan [*caian*] muy bien. Muchas casas sin pan. Se casó mi hermana al día 8 de junio de 1901. También muchos muertos y al mismo nacimientos. Al día que mi hermana se casó, se marcharon en Reus a pesar [*pasar*] la noche de novios. También elecciones muy reñidas: ercalda [*alcalde*] Pedro Tudó Ferré. También la Guerra con los boers y Inglaterra y China Europea. España queda otra vez [*vez*] con la misma de antes: muy lleno de fraras, muchas monjes [*monges*]. Murieron la habia [*avia*] de casa Domenac, el povill Ramon Figueras y también mucha Berola. El vino muy barato y muy poco. La Sociedad principia la casa al día 5 de Mayo 1901, una gran casa. También mucha contracción a la carrera de Valls y de Tarragona por Valls. El Banac contra el Muchuelo [*Musoles*] por Tarragona. El Chanillas [*Genilles*] contra el Mochuelo. También mi hermana Marcé se casó al día 7 de junio con el hijo de Sebastian de Lió [*Alió*]. El día 31 de agosto de 1901 me casé. Acimos [*hicimos*] buenas bodas y marchamos en Reus y decamos [*dejamos*] todos los aconvidados en casa. Año de mucha miseria en muchas casas. El día 22 de setiembre, el sábado, una gran inundación de agua que yo no abia [*habia*] visto el río tan alto en mi vida. Año de poca vendimia. Muchas tempestades en muchos puntos y también acimos [*hicimos*] una masieta en la palliseta. Hacimos 25 cargas vino y no vendimos muy caro. Mucha seó [*saó*].

1902

Día 30 enero, una gran nevada que duró 11 días que emos podido salir. También la guerra de Inglaterra y los boers. Año de poca cosecha pero muy cara. También mucha cosecha de trigo.

1903

Enero. Principio de año de muchas familias. Marzo día 27 murió el suegro, Juan Oliva, padre de mi esposa. Abril día 5, tenemos una niña a las cinco de madrogada, Domingo de Ramos, y al día de Pascua a las once y media de la madrugada le bautizaron. La prima por nombre le pone Antonia, el primo María y el párraco Dolores. El primo, mi padre, la prima, la suegra por acompañamiento, mi tío Ramón y el cuñat Barnat, de mujeres la chova [*jove*] de casa Toni. También Francisca¹⁰ estuvo cuatro semanas estar bien un poquito de fiebre.

1904

Junio dia 15 fallesió mi padre a las doce y cuarto del día. Murió con la enfermedad que ya la tuvo de la edad de treinta y dos años, mal crónico. Murió a mis brazos y también a día 2 de junio murió un hijo de su ermano Ramón. Se llamaba Sisco de 35 años. Noviembre día veinte y uno el lunes naci un chico muy bonito a las 19. Lo bautizaron al día 30 por nombre se llama José, Ramon, Antonio. Padrino su ermano Juan y padrina la abuela al día antes de bautizar se enfebró tanto que llego a los 40 pero tanto llegó arriba como abaco [*abajo*]. Duró 8 días pero todo se salvó. El niño lo emos dado a dida en una masía que se llama a casa Guallo [*Guatillo*]. El dido se llama Mateu, la dida Antonia. Al día 31 de noviembre se lo llevó la dida en la masía. Año de mucha estería de agua [*secada*]. Este año tardó 9 meses sin llovert y aora [*ahora*] la guerra siguiendo. 1904 me pareza que tan clara una gran guerra en Ruso [*Rúsia*] y Capon [*Japón*] defensa Manchuria, gerra [*guerra*] de mucha crueldad, sangre corriente como el rio. También mucha sacada: del día 24 de abril de 1904 asta el día 22 de enero de 1905. El vino muy barato y no se pueden traer las sepas americanas de las huertas. Mucha histeria [*secada*] de agua que el trigo no se recoje muy poco. 1906 año muy malo, mucha miseria por las casas. 3 años sin llover mas que alguna borrasca. Este año mas miseria que ningún año. 1907 año bastante malo pero el día ultimo de agosto principio a llovert en Málaga una ynundacion de agua que inundó toda la ciudad; muchas desgracias personales. Después de Málaga en Manresa una inundación mas espantosa que ninguna; después en Tortosa que los marinos hivan a recoger personas en los arboles con las barcas. Yo Ramón Montragull el dia 1 de enero de 1904 entré de consecal [*concejal*]. Electo yo tuve 122 votos; los años primeros vocal, los dos segundos síndico.

¹⁰ Francesca Oliva Galofré, la seva dona.

HÉROES DE LA CAMPAÑA DEL RIF

Sr. Alberto Latorre
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. Agustín Salgado
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. Joaquín de Guzmán
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. Juan Rodríguez
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. José María
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

El capitán Sr. Emilio López del Regio con su esposa y sus hijos en un momento de su estancia en el campamento de las fuerzas armadas marroquíes en el campamento de las fuerzas armadas marroquíes en el campamento de las fuerzas armadas marroquíes.

Sr. Antonio
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. Juan
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. Manuel
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. José
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

Sr. Francisco
Comandante de Batallón de Infantería, 1.ª Brigada de Moros.

□ Pàgina de la revista *Nuevo Mundo* del 19 d'agost de 1909 amb imatges relacionades amb la guerra del Rif al Marroc

1908

Mayo día 28 en viernes a las seys de la noche nació un yjo [*hijo*] de Ramón y de Francisca. Bautizamos el día de Pascua. El padrino le pone Francisco, la padrina Lorenzo y Pedro. Año muy buena cosecha de vino pero muy barato.

1909

Febrero día 18, por el camino de la Plana mi suegra se herió completamente y duró asta el día 22 que murió a las cuatro de la madrugada; todos estos días sin pasar una gota de agua por su garganta. Día 23 la enterrabamos a las nueve de la mañana; le dicen un oficio y una misa rasa.

1 marzo a las doce y media lo carlí del Met tiró una descarga al Enton Chanillas [*Anton Genilles*] que lo dejó muerto al acto contino. Su yjo [*hijo*] llegó enseguida y lo llamó: padre padre; y ven que es mor. Al momen crida: lladra, asasino del meu para. Murió al terma del Albá propiedad del mas de Palau y al va mata en pardignons, lo va tocá al cor. Guerra del Rif, día 3 de junio principio de 1910 la guerra.

Día 3 Marzo tenemos un hijo a las sieta de la noche. Por nombre se llama Juan, Ramon y Francisco. Padrino su ermano José; padrina Malena. Día onza de Marzo también murió la habia [*avia*]de casa que era la tía estaba casada con mi padre. Murió a las onza del día; se llama Maria Batalla Dulcet.

1914

Día 26 de Mayo nació una niña que se llama Teresa. Padrí Cristet, padrina Teresa Janillas [*Genilles*]. 1914, principio de la guerra Europea. Alemania, Austria ,Servia, Fransiá, Rusia, Inglaterra y Turquía. Alemania, Austria y Turquía contra Fransiá, Rusia y Inglaterra. Se principia el día 2 de Agosto de 1914; unas batallas muy sangrientas en todos puntos. 22 millones de ombres [*hombres*] en guerra. Se principia al día 6 agosto 1914; ay [*hay*]13 naciones en.....